

Kitap Tahlili

Ed. Adem Çaylak, Mehmet Dikkaya, Cihat Göktepe ve Hüsnu Kapu, Osmanlı'dan İki binli Yıllara Türkiye'nin Politik Tarihi (İç ve Dış Politika), Savaş Yayınevi, Beşinci Baskı, Ankara, 2014, ISBN : 978-605-5343-46-0

Taner KARAKUZU*
İlker LİMON**

Tahlili yapılan eser beş bölüme ve otuz alt başlığa ayrılmış, 782 sayfadan oluşan Türk siyasi tarihi alanında yazılmış olan akademik bir derlemedir. Derleme akademik kurumlarda görev yapan ve farklı sosyal ve beşeri bilimlerde çalışan yirmi dokuz öğretim üyesi tarafından yazılmıştır.

Eserin birinci bölümü “Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Geçiş ve Genel Analizler”(s.3-134) adı ile beş alt başlıkta incelenmiştir. İlk alt başlık “Türkiye'nin Politik Tarihine Eleştirel Bir Giriş” (s. 3-6) ismi ile Murat Belge tarafından kaleme alınmıştır. Tarih çalışmalarının geçmiş ve günümüzü açıklamada nasıl bir öneme sahip olduğu örneklerle kısaca açıklanmıştır. İkinci alt başlık Fuat Keyman'ın yazdığı “Türkiye Siyasi Tarihi ve Demokratikleşme” (s. 7-22) başlığını taşıyan bölümdür. Bu çalışma, Türkiye siyasi tarihini, modernleşme, merkez ve çevre yaklaşımı, demokratikleşme, küreselleşme, ulusal eksen, Avrupalılaşıma ve vatandaşlık bağlamında analiz etmektedir. Üçüncü alt başlık Adem Çaylak tarafından hazırlanmıştır. Çaylak, “Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türkiye'de İktidar-Muhalefet İlişkileri” (s. 23-58) adını taşıyan çalışmasında; “Tarihsel süreç içinde Türkiye'de iktidar muhalefet ilişkileri, hem toplumsal hem de siyasal boyutlarıyla ‘çarpık’ ve o derece de ‘cepheci’ bir hal almıştır...”(s. 23) görüşü ile yazının ana fikrini ortaya koymaktadır. Yazar burada Osmanlı'dan, Türkiye Cumhuriyeti'ne uzanan tarihsel süreçte, iktidar-muhalefet ilişkilerinin çarpık ve kutuplaşmacı boyutunu, tarihsel ve kuramsal arka planıyla anlatmıştır. Dördüncü alt bölüm Şükrü Nişancı tarafından yazılan “Osmanlı'dan Cumhuriyete Önemli Siyasal Akımlar ya da Türkiye'de Siyasetin Üç/İç Yüzü” (s. 59-92) başlığını taşımaktadır. Nişancı, bu bölümde; Batıcılık, İslamcılık ve Türkçülüğün, Türk siyasi kültüründe üç önemli fikir akımı olduğu görüşünü savunmuştur. Bu bölümün son alt başlığı Çaylak ve Adem Çelik tarafından hazırlanan “Osmanlı ve Cumhuriyet Modernleş(tir)mesinde Tarih, Din ve Etnisite Algısı” (s.93-134) başlığında, Osmanlı ve Cumhuriyet modernleş(tir)mesinin Türk-İslam imparatorlukları/devletleri geleneğinin, devleti önceleyen felsefesinin bir devamı niteliğinde olduğunu savunmaktadır.

İkinci bölüm “1919-1950 Dönemi Türkiye'de İç ve Dış Politik Gelişmeler” (s.135-358) başlığı altında kaleme alınmıştır. Burada 1919-1950 arası dönem, Milli Mücadele'den başlayarak tek parti döneminin sonuna kadar dokuz alt başlıkta irdelenmiştir. Bu bölümde ilk alt başlık İsmail Akbal ve İsmail Hacıfettahoğlu tarafından kaleme alınan “Milli Mücadele Dönemi-I (1919-1920)” (s.137-162) başlıklı çalışmadır. Bu bölümde, Milli Mücadele'nin temel dinamiklerinin, Sivas Kongresi'ne kadar Teşkilat-ı Mahsusa ve İttihat ve Terakki geleneğine sahip kişilerce yönlendirildiği, tarihsel arka planı ile aktarılmaktadır. İkinci alt başlık, yine Akbal tarafından hazırlanmış olup “Milli Mücadele Dönemi-II ” (s.163-188) başlığını taşımaktadır. Bu bölümde, 1920-1923 arası dönemde Türkiye'deki siyasal süreç incelenmiştir. Bu süreçte Milli Mücadele'de Teşkilat-ı

*Öğr. Gör.Trakya Üniversitesi Uzunköprü Meslek Yüksekokulu, E-mektup: tanerkarakuzu@trakya.edu.tr

** Öğr. Gör.Trakya Üniversitesi Uzunköprü Meslek Yüksekokulu, E-mektup: ilkerlimon@trakya.edu.tr

Mahsusa ve İttihat ve Terakki geleneğinden gelen siyasi kadroların iktidar mücadelesi ele alınmıştır. Bu bağlamda özellikle Birinci Meclis'in açılmasıyla oluşan Mustafa Kemal ve arkadaşlarının oluşturduğu birinci gurupla, onlara muhalefet eden ikinci gurup arasında meydana gelen iktidar mücadelesinin ana nedenleri incelenmiştir. Üçüncü alt başlık "Milli Mücadele'nin Başlangıcından Lozan Barış Antlaşması'na Dış Politika" (s.189-218) şeklinde oluşturulmuştur. Bu başlık M. Faruk Çakır tarafından kaleme alınmıştır. Mondros Mütakeresi (30 Ekim 1918) sonrası meydana gelen gelişmelerden başlayarak, Lozan Barış Antlaşması'na (24 Temmuz 1923) kadar Milli Mücadele'ye yön veren kadroların dış politika anlayışları değerlendirilmiştir. "1923-1929 Dönemi Türkiye'de İç Politika"(s.219-230) başlıklı dördüncü alt bölümün yazarı Yılmaz Çolak'tır. Çolak, Cumhuriyet'in kuruluşuyla birlikte, özellikle Takrir-i Sükun Kanunu'ndan (4 Mart 1925) sonra otoriter bir yönetime girildiğini savunmaktadır. Bununla birlikte bu süreçte Türkiye'de her türlü muhalif hareketin tasfiyesine başlandığını belirtmektedir. Murat Yılmaz'ın kaleme aldığı "1930- 1938 Döneminde Türkiye'de Siyasi Hayat" (s.231-238) başlıklı bölüm çalışmanın beşinci alt başlığıdır. Burada 1930-1938 yıllarının, Türk siyasi tarihinde tek parti idaresinin yerleştiği ve bunun "parti-devlet" uygulamasına dönüştüğü bir dönem olduğu anlatılmaktadır. Bu bağlamda 1930 yılındaki Serbest Cumhuriyet Fırkası ile çok partili hayata geçiş denemesinden sonra, Türkiye'de otoriter tek parti yönetiminin hüküm sürdüğü fikrine yer verilmiştir. Bu sürecin bir sonucu olarak Türkiye'de bürokratik bir rejim ve otoriter bir ideolojinin egemen olduğu tezi savunulmuştur. Altıncı alt başlığı, Mustafa Çufalı hazırlamış olup "Lozan Sonrası Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası (1923-1938)" (s.239-256) başlığını taşımaktadır. Çufalı, Lozan sonrası Türk dış siyasetinin genel analizini yapmaktadır. Türkiye'nin bu dönemde; İngiltere, Sovyetler Birliği, Fransa, Yunanistan, İtalya ve Almanya gibi ülkeler ile ilişkileri anlatılmıştır. Bununla birlikte yazar ayrıca Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne katılması, Balkan Antantı, Montreux Boğazlar Sözleşmesi ve Doğulu Devletlerle (Afganistan, İran ve Irak) ilişkileri gibi konuları kaleme almıştır. "1939-1945 Dönemi İç ve Dış Politika" (s. 257-302) isimli yedinci alt başlık Süleyman Seydi tarafından hazırlanmıştır. Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümünün ardından dönemin iç ve dış siyasi gelişmeleri, İkinci Dünya Savaşı'nın bittiği 1945 yılına kadar değerlendirilmiştir. Sekizinci alt başlığı Çaylak ve Nişancı birlikte hazırlamış ve "Türkiye'de Çok Partili Siyasal Sürece Giriş Demokrasiye Geçiş mi Siyasal Rejimin Restorasyonu mu? (1946-1950)" (s. 303-344) sorusu ile Türkiye'nin çok partili yaşama geçiş dönemini yorumlamışlardır. Yazarlar, çok partili siyasal yaşama geçişin, "biçimsel" anlamda bile demokrasiye geçiş olmadığını, bilhassa Demokrat Parti'nin (DP) "Yeter! Söz milletindir" sloganının ve 1946 Ruhü'nun bir mitten ibaret olduğunu, bu uygulamanın 1946-1950 arasında hem iktidar, hem muhalefet içinde yer alan siyasal rejimle uyuşmayan aktörlerin tasfiye edilmesine yardımcı olduğunu öne sürmektedirler. Bu bölümün son yazısı Mehmet Seyfettin Erol tarafından hazırlanmış olup "1946-1950 Dönemi Türk Dış Politikası" (s. 345-358) başlığı ile kaleme alınmıştır. Yazara göre 1946-1950 dönemi Atatürkçü dış politikanın köklü bir değişikliğe uğradığı bir süreçtir.

Kitabın üçüncü bölümü, "1950-1980 Dönemi Türkiye'de İç ve Dış Politik Gelişmeler", (s.359-542) başlığıyla yer almaktadır. 1950 yılında DP'nin iktidara gelmesi ile başlayan ve 12 Eylül 1980 askeri darbesi ile sonuçlanan ve Türkiye'nin yakın siyasi tarihi bakımından birçok tartışmanın yaşandığı bir dönem ele alınmıştır. Bölüm altı alt başlığa ayrılmıştır. İlk alt başlık Cihat Göktepe tarafından hazırlanmıştır. "Demokrat Parti Dönemi İç ve Dış Siyasi Gelişmeler (1950-1960)" (s.361-394) alt başlığında, DP döneminde yaşanan iç ve dış siyasi gelişmeler iki kısımda incelenmiştir. İkinci alt başlık aynı yazar tarafından "Türkiye'de 27 Mayıs Darbesi Sonrası İç ve Dış Siyasi Gelişmeler

(1961-1964)” (s.395-420) olarak hazırlanmıştır. Burada 27 Mayıs 1960 askeri darbesi ile gelişen olaylar ve bu dönemde Türkiye'nin demokratikleşmede yaşadığı tıkanma süreci iç ve dış politik etkiler bağlamında irdelenmiştir. Çaylak ve Baran tarafından ortaklaşa kaleme alınan “Türkiye’de Kemalist Rejimin Ordu ve Anayasa ile Pekişmesi ve Darbeler Arası Dönem (1960-1970)” (s.421-460) başlıklı bölüm üçüncü alt başlığı oluşturmaktadır. Bu çalışmada yazarlar, 1960 sonrası siyasal zeminin darbeci kadrolar tarafından oluşturulduğunu dile getirerek Kemalist I. Cumhuriyetin, II. Cumhuriyet’le tekrar rayına oturtulduğu vurgulamaktadırlar. Ayrıca Süleyman Demirel’in iç ve dış politik güçler arasındaki işbirliğiyle DP mirasını kontrol etmek için Adalet Partisi’nin (AP) başına nasıl getirildiği tahlil edilmektedir. Bundan başka, bahsi geçen dönemin önemli iç ve dış politikaları karşılaştırmalı olarak sunulmaktadır. Bir sonraki alt başlık Nasuh Uslu tarafından hazırlanmış, “1965-1970 Dönemi Dış Politika”(s.461-488) konusu ile okuyucuya aktarılmıştır. Uslu, bu bölümde blok bağılıklarının önemli olduğunu vurgulayarak karşı blokta yer alan ülkelerle işbirliğinin sınırlılıkları üzerinde durmuştur. Bu temelden yola çıkarak, Türkiye'nin politikalarını Kıbrıs, ABD ve diğer ülkeler bağlamında incelemiştir. Beşinci alt bölüm, Fedayi tarafından kaleme alınmış olup “Türkiye’nin Siyasal ve Sosyal Kaos Dönemi (1971–1980): Nam-ı Diğer Yetmişli Yıllar” (s.489-520) başlığı altında analiz edilmiştir. Genel olarak dönemin iç siyaseti irdelenmiştir. Bu bölümün son incelemesi Erol tarafından “1971-1980 Dönemi Türk Dış Politikası” (s.521-542) başlığıyla yazılmıştır. Yazar 1971-1980 dönemini, Türk dış politikasında Batı ile ilişkilerde keskin inişlerin ve çıkışların yaşandığı bir dönem, bu kapsamda milli ve bağımsız dış politika arayışlarının daha etkin bir şekilde gündeme getirilmeye başlandığı yıllar olarak betimlemektedir.

“1980-2008 Dönemi Türkiye’de İç ve Dış Politik Gelişmeler” (s.543-692) başlığı kitabın dördüncü bölümünü oluşturmaktadır. İlk bölüm Birol Akgün tarafından kaleme alınmış ve “12 Eylül Döneminde İç ve Dış Politika (1980–1983)” (s.545-568) başlığı altında dönemin iç ve dış politik gelişmeleri değerlendirilmiştir. Genel olarak 12 Eylül 1980 askeri darbesine giden süreç ve darbe sonrası Türkiye’deki durum ele alınmıştır. Ömer Çaha tarafından “Türkiye’de Sivil Toplum ve Demokrasi 1983-1991”(s.569-588) başlığı ile oluşturulan bölümde, 12 Eylül askeri darbesinden sonra ilk genel seçimlerin gerçekleştirildiği 1983 yılından başlayarak, Anavatan Partisi’nin (ANAP) iktidardan düştüğü 1991 genel seçimlerine kadar geçen süreçte Türkiye’nin sosyolojik dönüşümü, sivil toplum yapılanması ve demokratikleşmesi değerlendirilmektedir. Üçüncü alt başlık, “1983-1991 Döneminde İç Politika: Özal’lı Yıllar” (s. 589-604) adlı çalışmadır. Muhittin Ataman tarafından kaleme alınan bu bölüm, 1980 sonrası Türkiye’nin dönüşümünü, Turgut Özal faktörü bağlamında irdelenmektedir. Ayrıca, Özal döneminde gerçekleştirilen ve başlatılan siyasal, sosyo-ekonomik ve kültürel reformlar ele alınmaktadır. Sedat Laçiner tarafından, “Turgut Özal Dönemi Türk Dış Politikası (1983-1993)” (s.605-632) başlığı ile dördüncü alt bölüm oluşturulmuştur. Bu bölüm Özal’ın dış politikasını belirleyen faktörler çerçevesinde ele alınmaktadır. İkinci olarak, bu yaklaşımların ve unsurların uygulamaya nasıl yansıtıldığı irdelenmiştir. Beşinci alt bölüm, Gökhan Bacık ve Bezen Balamir Coşkun tarafından “Soğuk Savaş Sonrası Türk Dış Politikası 1991-2001” (s.633-642) başlığı ile kaleme alınmıştır. Bu bölümde Soğuk Savaş sonrası dönemde Türkiye’nin dış politikada karşısına çıkan fırsatları iç politikada yaşadığı istikrarsızlıklar nedeniyle nasıl kaybettiği konusuna açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Altıncı alt bölümde Murat Çemrek’in, “1980-2000’de Türkiye Ekonomi Politikası: Çalkantılı Bir Ekonomide İslamcı Siyasetin Yükselişi ve Düşüşü” (s.643-670) başlıklı çalışması yer almaktadır. Bahsi geçen dönem ilkin Türk toplumunda İslamcı siyasetin yükselişi ve düşüşü, ikinci olarak ise aynı dönemde Türkiye

ekonomisinin geçirdiği değişim ve dönüşüm açıklanmıştır. Son alt başlık ise B. Berat Özipek tarafından hazırlanmıştır. “Adalet ve Kalkınma Partisi Dönemi (2002-...)” (s.671-692) başlıklı çalışmada Özipek, çalkantılı siyasal ve ekonomik bir dönem olan 28 Şubat sürecinin ortaya çıkardığı Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP), Türkiye'nin klasik iç ve dış politikasında farklı bir siyasal yönelimi temsil ettiğini vurgulamaktadır.

Eserin son bölümü, “Türkiye Cumhuriyeti'nin Ekonomi Politikası (1923-2007) (s.693-774) olarak adlandırılmıştır. Bu bölüm üç alt başlığa ayrılmıştır. İlk başlık “Türkiye’de İktisadi Dönüşümler ve Politik Yansımaları (1923–2007)” (s.695-742) adını taşımakta olup, Adem Üzümcü, Mehmet Dikkaya ve Deniz Özyakışır tarafından kaleme alınmıştır. Cumhuriyet dönemindeki ekonomik gelişmeler ve bu gelişmeleri etkileyen politik aktörler irdelenmektedir. İkinci alt başlık Dikkaya ve Özyakışır tarafından yapılan bir çalışma olup “Türkiye Ekonomisinde Kayıp Yıllar (1991–2001)” (s.743-754) başlığı ile yazılmıştır. 1991-2001 döneminde Türkiye ekonomisinde yaşanan ekonomik krizler ayrıntılı olarak makro göstergeler üzerinden ele alınmıştır. Bölümün son başlığı Hüsnü Kapu tarafından kaleme alınmıştır. “Türkiye’de Devlet-Sermaye Etkileşimi” (s.755-774) başlığını taşıyan bu çalışma, diğer bütün üretim faktörlerinden daha önemli olarak kabul edilen girişimcilerin Türkiye’deki durumu anlatılmıştır. Girişimci sınıfın ortaya çıkışı ve devlet ile ilişkisinin tarihsel süreç içerisinde nasıl bir yol izlediği Osmanlı’dan günümüze analiz edilmiştir.

Derleme için genel bir değerlendirme yapılacak olursa, bölümlerin konu bütünlüğü açısından bir birini tamamlar nitelikte olduğu görülmektedir. Bölümler, konuların önem ve kapsamına göre yeterli şekilde incelenmiştir. Derlemenin dili genel olarak yalın ve anlaşılır olduğundan alan dışındaki okuyucuların rahatlıkla kavrayabileceği bir yapıdadır. Bu hususlar derlemenin güçlü yanlarını oluşturmaktadır. Ancak teknik açıdan bazı bölümlerde klasik dipnot, bazılarında ise, APA yönteminin kullanılması ise küçük bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır. Kaynaklar incelendiğinde, mevcut yazındaki belli başlı eserlerin referans gösterildiği dikkat çekmektedir. Sonuç olarak bu eser, Siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler bölümlerine yeni başlayan öğrencilere ve okuyuculara genel hatlarla Türk siyasi hayatına ilişkin bilgiler sunmaktadır.